

Анотація. Рассматривается проблема формирования и использования информационных ресурсов (ИР) в системе высшего образования. Приводятся требования к формированию ИР, подчеркивается важность государственной информационной политики, а также необходимость стандартизации и системного подхода в решении этой проблемы.

Ключевые слова: информационные ресурсы, система высшего образования, формирование информационных ресурсов, стандартизация, национальные информационные ресурсы, информационная политика

Summary. The problem of forming and the use of information resources (IR) in the system of higher education is considered. The requirements to IR creation are led, importance of state information policy is underlined, and also necessity of standardization and systems approach in the decision of this problem.

Key words: information resources, system of higher education, forming of information resources, standardization, national information resources, information policy.

Надійшла до редколегії 05.07.2011 р.

УДК 371.14

Шавровська Н. В.

ЛАБІЛЬНІСТЬ МИСЛЕННЯ ПЕДАГОГА ЯК ПЕРЕДУМОВА УСПІШНОГО РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ

Анотація. В статті розглядаються проблеми підвищення ефективності роботи педагога з обдарованими дітьми та молоддю. Прояв таких рис як лабільність психіки та поведінки педагогів, сприятимуть повноцінному розвитку природних задатків учнів.

Ключові слова: обдаровані діти, педагог, учні.

Специфіка професійної роботи педагога полягає в тому, що предмет діяльності – особистість, індивідуальність учня, вихованця. Інструментом професійної діяльності є власна особистість, індивідуальність. Важливим у педагогічній роботі є оптимальне врахування специфіки гармонійного розвитку юної творчої обдарованої особистості.

Існують декілька невирішених актуальних питань у сучасному процесі шкільного навчання, та університетської освіти, які стосуються сприяння розвитку обдарованості. Вчитель часто виступає як транслятор знань. Педагог не ризикує стимулювати творчий самовияв у дітей через можливість некерованості цього процесу. До того ж, урізана самостійність учнів, оскільки ситуації перетворення пропонуються лише в межах навчальної програми. Проблемним також залишається виховання в обдарованих дітей впевненості у власних силах. Доцільним було б згадати видатного педагога О.А. Захаренка, який зазначав, що «...таємниця творчості учителя – в його повній свободі у виборі форм і методів. Вимога єдина – знання ґрунтовні з сумнівом і доказом, з власною думкою і елементом наукового дослідження» [4, 4]. Надбання педагогічної спадщини О. А. Захаренка варто покласти в основу розробки сучасного підходу до взаємодії педагога та учня (студента). Необхідними умовами такої взаємодії є емоційна доброзичливість, прояв подиву, новизна, готовність прийняти нестандартне рішення. Пом'якшення стереотипів мислення педагогів допоможе їм широко застосовувати прийоми, які ґрунтуються на уяві, інтуїції та образності мислення [1]. Тому метою даної статті є вивчення специфічних методів роботи з обдарованими дітьми, оскільки виховання і навчання означеної категорії потребує додаткових зусиль з боку педагогів.

Поняття “обдарованості” можна розглядати як сукупність природних та інтелектуальних здібностей суб'єкта, що сприяють поглибленому розумінню навколишнього світу, зумовлюють якісне навчання і творчість. Поряд із цим кожна дитина має творчий потенціал, однак умови зростання не дозволяють його виявити і розвинути. Вирішення зазначеної проблеми виявлення та підтримки дозволить розкрити потенціал кожної дитини і забезпечити відповідні умови його розвитку. Враховуючи вище зазначене, акцент в роботі педагога з обдарованими дітьми має ставитися на збільшенні ступенів свободи суб'єктів учіння. Тобто, має бути створене суб'єктно-діяльнісне середовище, в якому можливе різне співвідношення емпіричних та теоретичних знань: інформаційно-пояснювальне, проблемно-пошукове, узгодження природничих наук та гуманітарного навчання, міжпредметна інтеграція, індивідуально-диференційований підхід.

Успішна діяльність вчителя, який працює з обдарованими дітьми, у значній мірі залежить від професійних якостей. Важливою умовою ефективною роботи є постійний саморозвиток особистості педагога. Важливим об'єктом вивчення у педагогічній психології виступає власне особа педагога, його особистісні риси, тип мислення, характер підходу до реалізації професійних обов'язків. До ознак готовності педагога до роботи з обдарованими дітьми можна віднести такі як:

- гнучкість мислення, поведінки, які забезпечують творчий підхід до вирішення питань;
- обізнаність у можливостях пошуку інформації з різних тем;
- вільне володіння різноманітними формами та засобами навчальної діяльності;
- зацікавленість у нестандартних рішеннях, готовність до експериментування;
- розвинені комунікативні навички.

Особлива увага відводиться дослідженню такої риси як гнучкість, (лабільність) психіки. Поняття «лабільність» походить від латинського «нестійкий, рухливий» – швидкість, з якою фізіологічна система реагує на подразнення і повертається у вихідне положення. У диференціальній психології під лабільністю розуміють одну з властивостей нервової системи, що характеризується швидкістю виникнення і припинення нервового процесу. Термін запровадив російський фізіолог М. Введенський. [7, 183].

Виділяють окремі сфери обдарованості: академічні досягнення (високі результати навчальної діяльності); спортивні (фізичний розвиток, високі результати у певних видах спорту); комунікативні, лідерство (активна громадянська позиція, участь у навчальних, наукових, громадських проектах); інтелектуальні (різностороння обізнаність, ерудованість); художня діяльність (високий рівень творчості, досягнення у мистецьких заходах); творче мислення (уміння знаходити ефективні рішення у нестандартних ситуаціях, креативність мислення та поведінки) [6, 2]. Обдаровані діти мають ряд психологічних особливостей: прагнення досконалості (наявність внутрішніх потреб високого рівня), відчуття незадоволеності (у всьому, чим займається дитина), постановка нереалістичних цілей (як правило, їх цілі завищені, оскільки в дитини є потреба бути досконалою), надчутливість (реакція на сенсорні стимули), потреба у присутності дорослого (дорослий виступає джерелом інформації, що забезпечує можливість пізнання); нетерпимість, особливо до дітей з нижчими інтелектуальними здібностями.

Поряд з цим у обдарованих дітей виникають і певні психологічні труднощі, а саме: неприязне ставлення до школи (їм швидко стає нудно, нецікаво на стандартних уроках), складні ігрові інтереси, які одноліткам та дорослим важко задовольнити (особливо це стосується дітей дошкільного віку), неконформність (відсутність сенсу в наявності стандартів), занурення у філософські проблеми (концепція життя, концепція смерті), невідповідність фізичного, інтелектуального та соціального розвитку.

Саме гнучкість (лабільність) мислення та поведінки педагога може сприяти вирішенню ряду завдань у психолого-педагогічній взаємодії з обдарованою дитиною:

- враховувати сфери обдарованості;
- збалансовувати розвиток (фізичний, інтелектуальний, соціальний, особистісний);
- ставити акцент на самостійності дитини;
- забезпечувати ефективними засобами навчання;
- поєднувати розвиток та соціальну адаптацію.

Такий підхід є новим осмисленням ідей О.А. Захаренка щодо творчого навчання дітей, не з примусу, а завдяки пробудженому інтересу [5]. Розглянемо ряд ситуацій, в яких доцільно проявляти лабільність.

1. Проявляти відкритість новому – обізнаність у новинках науки, техніки, світових досягненнях та ін.

2. У специфіці подання навчального матеріалу – постановці проблемних запитань, моделювання ситуацій, експерименти у навчанні.

3. Формулювання творчих завдань: самостійно, для одного учня, робота в парі, в групах.

4. Урізноманітнення форм навчальної діяльності.

5. Обов'язковим є узагальнення – системне, цілісне бачення світу – (при цьому ставиться акцент на формуванні світогляду).

6. Педагог не завжди може бути обізнаний з проблеми, яка викликала пізнавальний інтерес дитини.

7. Делегування відповідальності: дитина перетворюється у педагога, навантажується відповідальністю, – відбувається своєрідна зміна ролей.

8. Здійснення контролю знань (необхідна широта критеріїв)– обдарованих дітей не можна оцінювати по загальноприйнятому шаблону (критерії оцінювання можуть пропонувати самі діти).

9. Виконання певних правил, засвоєння алгоритмів.

10. Специфічне заохочення – підкріплення впевненості.

11. Вчасно реагувати на прояви втоми у дитини, здійснювати профілактику втомлюваності.

12. Заземляти цілі у дитини, у випадку, якщо вони надто завищені.

В якості рекомендацій, дотримання яких має сприяти формуванню лабільності психіки та поведінки педагогів, пропонуємо ряд порад:

- формуйте уміння конструктивного вирішення конфліктних ситуацій;

- переборюйте внутрішні перешкоди творчим проявом;

- утримуйтеся від оцінювання у процесі роботи;

- демонструйте можливість використовувати нетрадиційні рішення в стандартних (аналогічних) ситуаціях;

- розширюйте можливість розумової розминки (застосовуйте розвиваючі технології);
- приділяйте достатньо уваги роботі несвідомої сфери;
- запроваджуйте особистісно-зорієнтовані моделі навчання і виховання;
- створюйте ситуації вибору для дитини, давайте їй можливість робити самостійний крок, навіть якщо вам вибір не до вподоби;
- творіть самі;
- виявляйте повагу до особистого простору, думки;
- заохочуйте досягнення у сферах діяльності, де дитина не виявляє успіхів, тим самим стимулюючи особистісний розвиток;
- уникайте осудження;
- демонструйте можливості навчання, професії, життя;
- обов'язково використовуйте у професійній діяльності завдання, зорієнтовані на вирішення практичних задач, з можливістю висловити свої думки, бачення, обґрунтувати їх;
- заохочуйте вихід дитячої енергії, рухливості, емоційності через ігри, забави, читання та інсценування казок;
- будьте терплячими до ідей, поважайте допитливість дитини;
- здійснюйте час від часу «погляд на себе»;
- враховуйте потреби сучасної молоді;
- проявляйте гнучкість поведінки у зміні методів роботи, зміні моделі поведінки, зміні стилю спілкування.

Отже, критеріями творчих вчителів можна визначити:

- наявність власної педагогічної концепції, професійна компетентність, що базується на спеціальній теоретичній підготовці;
- вільне володіння українською мовою, урахування належності вчителя і учня до певної культури, повага до іншої культури;
- досвід плідної педагогічної діяльності;
- активна науково-методична позиція, діяльність (публікації, розробки);
- позитивна Я-концепція;
- наявність комунікативних якостей і здібностей;
- емоційна стабільність, цілеспрямованість, наполегливість, адекватна самооцінка,
- високий рівень знань і вільне володіння різноманітним інструментарієм педагогічної технології,
- вимогливість і вміння знайти підхід до кожного учня,
- високий рівень загального інтелектуально-духовного розвитку,
- психічна зрілість, міцне здоров'я,
- почуття гумору,
- творчий світогляд, активна життєва позиція,
- доброзичливість, чуйність і чесність, педагогічний такт,
- наявність організаторських здібностей,
- партнерство, яке переводить тріаду “вчитель-учень-батьки” у русло суб’єкт-суб’єктних стосунків.

Отже, процес формування професійної готовності вчителя до роботи з обдарованими дітьми та молоддю є досить тривалим та багатокомпонентним. Оскільки роль педагога полягає в можливості повноцінного розвитку природних задатків дитини, активній просвітницькій роботі з батьками, тому особистісний саморозвиток вчителя в контексті вищезгаданих завдань набуває особливого значення і потребує подальшого детального дослідження.

Література

1. Абрамова Г. С. Алгоритм работы психолога со взрослыми. / Г. С. Абрамова. – М.: Академический проект: Гаудеамус, 2003. – 204 с.
2. Бартко В. І. Розвиток здібностей і творчого потенціалу [Текст] / В.І. Третяк // Обдарована дитина. – 2005. – № 1 – с. 27 – 31.
3. Захаренко О. Слово до нащадків – СПД Богданова А.М., 2006. – 216 с.
4. Захаренко О. А. Поспішаймо робити добро: Роздуми педагога про долю освіти, вчителя і родини, краю і Батьківщини. – Черкаси, 1997. – 28 с.
5. Захаренко О. А. Поради колезі, народжені в школі над Россю. – Черкаси, 2005.
6. Моляко В. О. Здібності, творчості, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень [Текст]: монографія / [Ін – т психології ім. Г.С. Костюка АПН України]; за ред. О. Л. Музики. – Житомир: [Рута], 2006. – 320 с.
7. Психологічна енциклопедія /Автор-упор. О. М. Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – 424с. (Енциклопедія ерудита)

Анотація. В статті розглядаються проблеми підвищення ефективності роботи педагога з одареними дітьми та молоддю. Проявлення таких характеристик як лабільність психіки і поведінки педагогов можуть сприяти повноцінному розвитку природних задатків учасників.

Ключевые слова: одаренные дети, педагог, ученики.

Summary. The article discusses the problem of increasing efficiency of teacher of gifted children and youth. The manifestation of such traits as mental and behaviorability teachers will full development of the natural instincts of the child.

Key words: the gifted children, teacher, students.

Надійшла до редколегії 09.08.2011 р.

УДК 378.091.12:784.7

Яненко О. А.

СТРУКТУРА, КРИТЕРІЙ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

Анотація. У статті проаналізовано структуру професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта.

Ключові слова: мобільність, професійна мобільність, структура професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта, компоненти професійної мобільності, показники професійної мобільності.

У психолого–педагогічній літературі немає однозначної думки стосовно структури професійної мобільності. У різних джерелах виділяють різну кількість структурних компонентів професійної мобільності. Низка дослідників займалися дослідженням структури професійної мобільності особистості. Значна кількість праць в галузі соціології, психології та педагогіки (А. Ващенко, Л. Горюнова, С. Іванченко, О. Кіпіна, Н. Кожемякіна, І. Ларіонова та ін.) присвячена саме цьому тематичному спрямуванню.

У контексті нашого дисертаційного дослідження особливу увагу привертає позиція стосовно структури професійної мобільності Л. Сушенцевої, яка стверджує, що в якості результату професійної мобільності науковці розглядають когнітивну, інструментальну та технологічну її складові, внутрішню свободу та розкряпаність особистості, здатність швидко реагувати на ті зміни, що відбуваються в соціумі та уміння (за необхідності) перебудовуватися у професійній діяльності. Водночас, як свідчить практика, основою професійної мобільності є гнучкість розуму, вольова активність, позитивність емоцій, творчість, прагнення до самоактуалізації, самозміни, усвідомленої самовіддачі. В якості основних елементів професійної мобільності варто виділити, з точки зору Л. Сушенцевої, ціннісні орієнтації особистості: незалежність, здатність до ризику, готовність до неперервного саморозвитку тощо [7, 141].

Нам імпонує позиція О. Кіпіної, яка визначає структуру професійно-педагогічної мобільності особистості у єдності трьох компонентів: активність, адаптивність та креативність. Активність вона розуміє як робота особистості над перетворенням себе та навколишньої дійсності. Активність проявляється у здатності ставити реальні цілі, реалізовувати свою програму, не дивлячись на обставити, які перешкоджають досягненню мети. Адаптивність розглядається як здатність ефективно пристосовуватися до змінюваних умов професійної діяльності. Під креативністю О. Кіпіна розуміє здатність до творчої діяльності [4, 26].

Серед якостей професійної мобільності фахівця І. Ларіонова виділяє: загальні професійні якості (соціальна відповідальність, комунікативність, пізнавальна активність) та спеціальні професійні якості (толерантність, креативність, рефлексивність) [5, 45].

У визначенні критеріїв професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта ми враховували вимоги, що висувуються до вибору критеріїв: інформативність, об'єктивність, валідність, нейтральність, можливість якісного опису. Загалом під критерієм розуміють важливу, визначальну ознаку, яка характеризує різні якісні аспекти явища, його сутність. Показник є кількісною характеристикою явищ і процесів, які дають змогу зробити висновок про їхній стан у динаміці. Основною ознакою визначили ту, яка дозволяє через порівняння виявити ступінь розвитку професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта.

Метою статті є обґрунтування структури професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта для здійснення подальшої діагностики й формування досліджуваної якості.

Спираючись на дослідження вчених, перерахованих вище, ми визначаємо структуру професійної мобільності майбутнього педагога – музиканта у єдності трьох компонентів, які утворюють цілісну систему, тісно взаємодіючи між собою: ціннісно-орієнтаційний, когнітивно-вольовий та діяльнісно-творчий. Ми визначили, що основні критерії сформованості професійної мобільності майбутніх учителів музики відповідають її основним компонентам.

Ціннісно-орієнтаційний критерій визначає міру спрямованості студентів на розвиток власної професійної мобільності. Необхідність виділення ціннісно-орієнтаційного критерію пояснюється тим, що проблема професійної мобільності – це проблема розвитку та зміни людських цінностей, їхньої сфери дії, конфліктів між новими й традиційними цінностями і шляхів їх подолання, стверджує О. Нікітіна. По мірі змін в суспільстві (як прогресивних, так і регресивних) створюються нові умови, які одночасно і сприяють більш повній реалізації особистості самої себе, своїх можливостей і вимагають адекватної